
یادداشت‌ها و اندیشه‌ها

از مقالات، نقدها و اشارات

نوشته

دکتر عبدالحسین زرّین کوب

زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۰۱ - ۱۳۷۸.
یادداشتها و اندیشه‌ها: از مقالات، نقدها و اشارات / تالیف عبدالحسین زرین کوب؛
[گردآورنده عنایت‌الله مجیدی]. - تهران: سخن، ۱۳۷۹.
ISBN 964 - 6961 - 52 - 5 بیست و یک، ۴۳۲ ص.
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
این کتاب در سالهای مختلف توسط ناشرین مختلف بچاپ رسیده است.
کتابنامه به صورت زیرنویس.
چاپ پنجم: ۱۳۷۹.
۱. مقاله‌های فارسی -- قرن ۱۴. ۲. ادبیات فارسی -- مقاله‌ها و خطابه‌ها. ۳. تاریخ --
مقاله‌ها و خطابه‌ها. الف. مجیدی، عنایت‌الله، ۱۳۲۲ - ، گردآورنده. ب. عنوان.
۲ ی ۹۶ ر / PIR ۸۰۷۶ / ۴/۶۲ فا ۸
۱۳۷۹
کتابخانه ملی ایران
۱۲۲۳۵ - ۷۹ م

یادداشت‌ها و اندیشه‌ها
از مقالات، نقدها و اشارات
نوشته دکتر عبدالحسین زرین کوب
چاپ پنجم: ۱۳۷۹
تیراژ: ۲۲۰۰ نسخه
لیتوگرافی: صدف
چاپ: چاپخانه مهارت
حق چاپ و نشر محفوظ است.

شابک ۲ - ۵۲ - ۶۹۶۱ - ۹۶۴ - ۹۶۱ - ۵۲ - ۲ - ۹۶۴ - ۶۹۶۱ - ۵۲ - ۲ - ISBN 964 - 6961 - 52 - 2

انتشارات سخن: خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران تلفن: ۶۴۶۸۹۳۸

فهرست مندرجات

پنج - یسه

۱. پیشگفتار

مباحث عمومی نقد

۳- ۸	۱. نقد بازار
۹- ۱۷	۲. تحقیق درست
۱۸- ۲۵	۳. شیوه نقد و تصحیح متون
۲۶- ۴۴	۴. روش علمی در نقد و تصحیح متون ادبی

شعر و نقد شعر

۴۷- ۵۲	۱. درباره ماهیت شعر
۵۳- ۶۳	۲. درباره شعر سره
۶۴- ۶۹	۳. نقدالشعر در یونان و روم
۷۰- ۹۳	۴. نقدالشعر در اروپا
۹۴- ۱۰۶	۵. تاریخچه نقدالشعر در ایران

دین و فلسفه

۱۰۹- ۱۱۷	۱. شهرستانی و مجلس فارسی او
۱۱۸- ۱۲۸	۲. درحاشیه مشاجره پیربل ولایب نینس
۱۲۹- ۱۳۷	۳. زنده بیدار (حی بن یقظان)

تحقیقات ادبی و تاریخی

۱۴۱- ۱۴۵	۱. سرود اهل بخارا
۱۴۶- ۱۷۶	۲. شرح احوال و نقد و تحلیل آثار عطار نیشابوری

- ۱۸۲-۱۷۷ ۳. سعدی در اروپا
 ۱۹۳-۱۸۳ ۴. اقبال شاعر شرق
 ۲۰۴-۱۹۴ ۵. سقوط صفویه در روایات ارمنی

نقد کتاب

- ۲۱۶-۲۰۷ ۱. دیوان استاد منوچهری دامغانی
 ۲۲۳-۲۱۷ ۲. ویس و رامین
 ۲۲۸-۲۲۴ ۳. جمهور. اثر: افلاطون

فرهنگ عامه

- ۲۴۱-۲۳۱ ۱. افسانه‌های عامیانه
 ۲۵۰-۲۴۲ ۲. دربارهٔ افسانه‌های عامیانه
 ۲۷۴-۲۵۱ ۳. فال و استخاره
 ۲۸۵-۲۷۵ ۴. جن

ادبیات جهان

- ۳۰۰-۲۹۰ ۱. گوته و ادبیات ایران
 ۳۰۸-۳۰۱ ۲. تئوفیل گوتیه و هنر شعر
 ۳۱۶-۳۰۹ ۳. لرمانتوف شاعر روس

اشارات و تنبیها

- ۳۳۰-۳۱۹ ۱. یادداشت‌ها و اندیشه‌ها
 ۳۳۶-۳۳۱ ۲. هدیهٔ دریا
 ۳۵۱-۳۳۷ ۳. بازگشت سقراط
 ۳۵۶-۳۵۲ ۴. کشف حقیقت
 ۳۷۰-۳۵۷ ۵. کتاب‌ها و آدم‌ها
 ۴۰۷-۳۷۰ ۶. تک درخت
 ۴۱۷-۴۰۸ ۷. گفت و شنودی در باب ابدیت ایران
 -۴۱۸ ۸. فهرست اعلام

درباره نویسنده

دو سال پیش از این، به‌اندیشه جمع و تدوین مقالات بعضی از استادان معاصر ادب فارسی افتادم، که تصور می‌کردم آثارشان مورد رجوع و استفاده اهل تحقیق و مطالعه خواهد بود. بدین مناسبت، برای تهیه فهرست کاملی از این مقالات، تمامی مجلات، مجموعه‌ها، سالنامه‌ها و یادنامه‌های علمی و ادبی فارسی را مورد بازبینی قرار دادم. از جمله این مقالات، یکی مقالات و اشعار استاد بدیع‌الزمان فروزانفر بود که بلطف دوستان، جلد اول آن را به پایان رساندم و بیاد بود دومین سال درگذشتش منتشر کردم. دیگر مقالات استاد فرزانه دکتر عبدالحسین زرین‌کوب بود که اینک بخش اول آن، بنام «یادداشت‌ها و اندیشه‌ها» منتشر میشود. همان‌طور که جمع و نشر مقالات و اشعار استاد فروزانفر کاری لازم بود، گردآوری این مقالات هم بصورت کنونی، تاحدی واجب و بمنزله خدمتی بجامعه ادب، بنظر رسید.

دکتر زرین‌کوب را سالهاست که دوستداران تاریخ و ادبیات از طریق کتابها و مقالاتش می‌شناسند. وی بسال ۱۳۰۱ شمسی در بروجرد تولد یافت. تحصیلات ابتدایی را در زادگاه خویش و تحصیلات متوسطه را در تهران پایان رسانید. سپس وارد خدمت وزارت فرهنگ شد و بتدریس تاریخ و ادبیات در دبیرستانها پرداخت. در سال ۱۳۳۴ شمسی از دانشکده ادبیات باخذ درجه دکتری نایل آمد،

موضوع رساله ایشان «نقدالشعر» بود. از مهر ۱۳۳۴ با عنوان «دانشیاری» و از مهر ۱۳۳۹ با سمت «استادی» در رشته‌های تاریخ ادیان و تاریخ کلام در دانشکده الهیات به تدریس تاریخ ادیان، تاریخ کلام و مجادلات فرق، تاریخ اسلام و تاریخ تصوف و عرفان اسلامی اشتغال داشته. از مهر ۱۳۴۹ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی بکار پرداخته است. دکتر زرین کوب در پاکستان، هند، شوروی، ترکیه و بیشتر ممالک عربی سفرهای علمی و پژوهشی کرده و در کشورهای انگلستان، فرانسه، سوئیس، آلمان، یونان و اغلب کشورهای اروپا، در مجالس علمی شرکت داشته است. در غالب این مسافرتها، هدف اصلی وی، جمع‌آوری تحقیقات و اسناد مربوط به مطالعات ایرانی و اسلامی بوده است.

دکتر زرین کوب با دقت نظر و وسعت تتبع از محققان و ادبای گرانقدر معاصر ایران بشمار است و در زمینه‌های نقد ادبی و فرهنگ اسلامی استادی مسلم و کم‌نظیر است. زندگی او را، کتاب، درس، تحقیق، تألیف و سفرهای علمی متعدد تشکیل می‌دهد. وی دو سال (۱۹۷۰ - ۱۹۶۸) در دانشگاه‌های کالیفرنیا و پرینستون تدریس کرده، چندی نیز در لندن، ژنو، مونیخ و رم به تحقیق و مطالعه پرداخته است. وی در پنجمین کنگره اسلامی بغداد (۱۹۶۰)، کنگره بین‌المللی مستشرقین دهلی (۱۹۶۴)، کنگره تاریخ نویسان وینه اطیش (۱۹۶۵)، کنگره تاریخ ادیان ژنو (۱۹۶۷)، کنگره بزرگداشت حافظ شیرازی در شهر دوشنبه تاجیکستان (۱۹۷۱)، به عنوان نماینده ایران، شرکت کرده است.

دکتر زرین کوب با تبحر در ادبیات فارسی و تسلط بر زبان و ادبیات عرب و زبان انگلیسی و فرانسوی و آشنائی بچند زبان دیگر، تاکنون آثار ارزشی تألیف و ترجمه کرده است که همگی آنها، در ردیف آثار جاوید ادبیات معاصر ایران قرار دارد و میراث ارزنده‌ای برای دانش پژوهان و اهل فضل خواهد بود. آنچه آثار وی را در میان تألیفات فضیلائی معاصر شاخص و ممتاز می‌سازد، همانا: حسن تألیف، دقت نظر، انشاء بی‌تعقید و اعتدال و انصاف در بیان مسائل علمی است که در تمام نوشته‌های

او جلوه‌گر است. وی چندسالی نیز سردبیری مجلهٔ ادبی و سیاسی مهرگان هفتگی را بر عهده داشت و مقالات تحقیقی اجتماعی و ادبی بسیار نوشت.

موضوع اساسی تحقیقات او تاریخ ایران، تاریخ فرهنگ و ادب اسلامی، و تصوف و عرفان است. بعلاوه در ابتدای کار علاقه خاصی بمسائل مربوط به نقد ادبی، و ادبیات تطبیقی نشان داده است که زمینهٔ تعدادی از تألیفات وی نیز هست. زندگی و اندیشهٔ امام غزالی، جستجو در تاریخ تصوف ایران دوائر بالنسبه مفصل است که در سال‌های اخیر اوقات دکتر زرین کوب را مشغول داشته است. مجموعه‌یی از تحقیقات او دربارهٔ تصوف ایرانی که شامل قسمتی از تقریرات او بزبان انگلیسی است سال گذشته توسط دفتر مجلهٔ تحقیقات ایرانی در یک شماره در آمریکا انتشار یافته است. کتابی نیز دربارهٔ منطق و فلسفهٔ تاریخ، تحت عنوان «تاریخ در ترازو» تصنیف کرده است که هم‌اکنون آماده چاپ است. قسمتی از مقالات، داستانها، و اشعار دکتر زرین کوب با امضاءهای مستعار یابی امضاء نشر یافته است و او با آنکه به شیوهٔ نو علاقه می‌ورزد و در این زمینه نیز آثاری دارد، هنوز مجموعهٔ شعری چاپ نکرده است. اما اکنون سالهاست که جز بندرت شعری نسروده است و اشعار سابقش بطور پراکنده در مجله‌ها، مخصوصاً جهان نو و یغما نشر یافته است.

دکتر زرین کوب در زمینهٔ تاریخ ایران و تصوف و ادبیات ایرانی با دائرة المعارف اسلام، چاپ دوم، (چاپ لیدن) و دائرة المعارف فارسی دکتر غلامحسین مصاحب همکاری کرده است و قسمت زیادی از مقالات مربوط به تاریخ و ادبیات دائرة المعارف اخیر بقلم اوست. سخنرانی‌های دکتر زرین کوب که، در این مجموعه فقط یک نمونه از آنها نقل شده است مثل مقالاتش، مبتنی بر تحقیقات مستند است و درین زمینه مخصوصاً سخنرانیهایی که برای جوانان در مسایل مربوط به نقد ادبی، تصوف ایران، شاهنامهٔ فردوسی و شعر نیما کرده هواخواهان بسیار یافته است. اوقات دکتر زرین کوب درین اواخر، بیشتر مصروف مطالعه است و با آنکه زیاد می‌نویسد، رغبتی به نشر آثار خویش نشان نمی‌دهد.

آنچه در مجموعه حاضر عرضه شده است بخشی از مقالات، نقدها، اشارات دکتر زرین کوب است که در بین سالهای ۱۳۲۵ تا ۱۳۵۰ در مجلات و مجموعه‌های علمی و ادبی فارسی انتشار یافته است. باقی مقالات گردآمده، چندین مجلد دیگر را دربر خواهد گرفت که، امید است یاری خداوند در نشر آنها نیز توفیق پیدا کنم. در پایان برای آنکه خدمات دکتر زرین کوب بفرهنگ و ادب معاصر شناخته آید، فهرستی از آثار چاپ شده ایشان در ذیل آورده میشود:

۱- کتب

تألیف:

۱. ارزش میراث صوفیه. تهران [اداره مجله یغما]، ۱۳۴۲، وزیری، ۱۱۴ص.
- * چاپ دوم، تهران، انتشارات آریا - مجموعه فلسفه و ادیان، ش ۱، ۱۳۴۴، وزیری، ۲۷۰ص.
۲. از کوچه رندان (درباره زندگی و اندیشه حافظ). تهران، کتابهای جیبی [باهمکاری فرانکلین] ۱۳۴۹، رقی، دوازده + ۲۳۹ص.
۳. باکاروان حله. تهران، انتشارات آریا، ش ۱، ۱۳۴۳، وزیری، ۶ + ۳۶۷ص.
* چاپ دوم، ابن سینا، ۱۳۴۷
۴. بامداد اسلام (داستان آغاز اسلام و انتشار آن تا پایان دولت اموی). تهران، انتشارات صائب، ۱۳۴۶، رقی، ۲۳۴ص.
۵. تاریخ ایران بعد از اسلام. [تهران] - وزارت آموزش و پرورش - اداره کل نگارش، ۱۳۴۳، وزیری، ۱۸ + ۹۱۸ص.
۶. دو قرن سکوت (سرگذشت حوادث و اوضاع تاریخی ایران در قرن اول اسلام از حمله عرب تا ظهور دولت طاهریان). تهران، انتشارات جامعه لیسانسیه‌های دانشسرای عالی، ۱۳۳۰، ۱۵۰ص.

- * چاپ دوم، امیر کبیر، [۱۳۳۶] رقعی، ۱۱+۴۰۷ ص.
- * چاپ سوم، تهران، احمد علمی، ۱۳۴۴، وزیری، ۴۲۶ ص.
۷. شعر بی دروغ، شعر بی نقاب (شامل بحث در فنون شاعری، سبک و نقد شعر فارسی با ملاحظات تطبیقی و انتقادی راجع بشعر قدیم و شعر امروز). تهران، سازمان چاپ و انتشارات احمد علمی، ۱۳۴۶، وزیری، ده + ۳۳۷ ص.
۸. فلسفه شعر، یا تاریخ تطور شعر و شاعری. بروجرد، ۱۳۲۳، خشتی، ۸۰ ص.

۹. کارنامه اسلام. [تهران] شرکت سهامی انتشار، ش ۱۰۰، وزیری، ۱۳۴۸، با مقدمه احمد آرام، بیست دو + ۲۴۴ ص.

۱۰. نقد ادبی (جستجو در اصول و طرق و مباحث نقادی با بررسی در تاریخ نقد و نقادان). تهران، نگاه نشر اندیشه، ۱۳۳۸، وزیری، ۵۸۹ ص.

۱۱. *Persian Sufism in its Historical Perspective*, Iranian Studies, III 1970

همکاری در تألیف:

۱۲. دایرةالمعارف فارسی. تألیف دکتر غلامحسین مصاحب. تهران، فرانکلین، ۱۳۴۵، دو جلد، (جلد دوم هنوز منتشر نشده است). [مقالات: تاریخ ایران بعد از اسلام؛ تصوف؛ کلام؛ تاریخ، تمدن، و فرق اسلام؛ معرفی کتابهای فارسی و عربی؛ شعرا و نویسندگان فارسی زبان و عربی زبان که در این دایرةالمعارف آمده بقلم دکتر زرین کوب است. این دایرةالمعارف برنده جایزه سلطنتی سال ۱۳۴۵ گردیده است.]

۱۳. فارسی و دستور زبان. سه جلد برای دوره اول دبیرستانها. تهران، شرکت سهامی انتشار کتب درسی. چاپ اول، ۱۳۲۸-۱۳۲۹ [با همکاری چهار نفر از دانشمندان].

۱۴. قرائت فارسی و تاریخ ادبیات. دو جلد، برای سال چهارم و پنجم

دبیرستانها، تهران، شرکت سهامی انتشار کتب درسی. چاپ اول ۱۳۲۸-۱۳۲۹ [با همکاری چهار نفر از دانشمندان].

ترجمه:

۱۵. ادبیات فرانسه در قرون وسطی. اثر شارل وردن. ل. سولنیه، تهران، مجموعه چه میدانم، ش ۲۸، رقی، ۱۳۲۸، ۱۵۷ ص.

* چاپ دوم، مجموعه چه میدانم، شماره ۳۲، رقی، ۱۴۲ ص.

۱۶. ادبیات فرانسه در دوره رنسانس. اثر شارل وردن. ل. سولنیه، تهران، ۱۳۲۸، جیبی، ۱۴۱ ص.

۱۷. خاقانی، شرح قصیده نرسائیه. اثر ولادیمیر مینورسکی. تهران، رقی، ۸۰ ص.

* تبریز، مؤسسه انتشارات سروش، ۱۳۴۸، رقی، ۱۱۴ ص.

۱۸. فن شعر. اثر ارسطو. تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ش ۵۸ - مجموعه آثار فلسفی، ش ۶، ۱۳۳۷، رقی، ۲۴۲ ص.

* چاپ دوم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۳، ۲۴۵ ص.

۱۹. متافیزیک. اثر فلیسین شاله. تهران، ۱۳۲۹، رقی، ۹۰ ص.

۲- مقالات فارسی

۱. آخرین باب کلیله و دمنه. ضمیمه مهرگان ادبی، ۱۳۳۴ ش

۲. آشتی با ادبیات. سخن، ۳: ۳۰۰-۳۰۲

۳. آواره‌ی مگان. سخن، ۱۳: ۳۹-۵۰

۴. آینده شعر. سخن، ۳: ۱۶۶-۱۶۸

۵. ابن تومرت «مهدی» مغربی. مجله دانشکده ادبیات مشهد، ۲۸:

۷۴۸-۷۵۹

۶. اپیکور و فلسفه او. جهان نو، ۴: ۲۰۱-۲۰۴

* مهرگان، ۳، ۶۸: ۴

۷. احوال و آثار جویای تبریزی [نقد کتاب]. سخن، ۶: ۱۷۹-۱۸۰

۸. ادبیات در محکمه تاریخ. دانشنامه، ۱: ۶۱-۸۳

۹. ادبیات سیاه در اروپا و آمریکا. یغما، ۶: ۶۴-۶۷

۱۰. ارزش مجاهدات ایرانیان در نقل علوم بمسلمین. اخبار دانشگاه

تهران، ۲، ۵۶: ۲۵-۳۳

* تلاش، ش ۲: ۹۲-۹۵

۱۱. ادبیات عرفانی ایران و ارزش انسانی آن. مجله دانشکده ادبیات

تهران، ۷۷: ۱۰۹-۱۵۰

* ارزش میراث صوفیه. در بخش کتابها آمده است.

۱۲. استادسیس. مجله پشتون، ۱، ۱۱: ۹-۱۳

۱۳. اسلام در ایران. معارف اسلامی، ۷: ۳۶-۵۱ و ۸: ۴۳-۵۰ و ۱۰:

۲۶-۳۵

۱۴. اشعار منتخب ویکتورهوگو. ترجمه نصرالله فلسفی [نقد کتاب].

سخن، ۷: ۶۲۸-۶۲۹

۱۵. افسانه خدایان، تألیف شجاع‌الدین شفا [نقد کتاب]. سخن، ۶:

۵۵۴-۵۵۵

۱۶. افسانه‌های عامیانه. سخن، ۵: ۹۱۸-۹۲۶

۱۷. افکار کوچک و دنیای بزرگ. تألیف موريس مترلینک. ترجمه ذبیح‌الله

منصوری [نقد کتاب]، جهان‌نو، ۳، ۱: ۱۶

۱۸. افلاطون در مصر. یغما، ۸: ۱۶۹-۱۷۶

۱۹. اقبال شاعر شرق. هفتاد سالگی فرخ: ۱۰۹-۱۱۶

۲۰. انتشارات سندی ادبی بورد. راهنمای کتاب، ۶: ۸۱۵-۸۱۸

۲۱. بابا گوریو، اثر بالزاک [نقد کتاب]. سخن، ۷: ۹۲۶-۹۲۷

۲۲. باحافظ دردیار رودکی. مجله صدای شرق [بخط روسی، چاپ دوشنبه، تاجیکستان]، ۱۹۷۱، ۸: ۱۰۸-۱۰۹
- * چاپ دوم، بزبان فارسی، درمجله اخبار، نشریه اداره مطبوعات سفارت شوروی در تهران، ۲۰: ۱۳ و ۲۹
۲۳. بازگشت سقراط. سخن، ۱۲: ۹۰۶-۹۱۴
۲۴. بحثی در اساس شعر و موسیقی. جهان نو، ۲: ۳۱۳-۳۱۴
۲۵. بسوی باخت. تألیف کثری، ترجمه پسیان [نقد کتاب]، سخن، ۶: ۱۷۹-۱۸۰
۲۶. بهشت سخن، تألیف مهدی حمیدی. [نقد کتاب]، سخن، ۱۰: ۱۳۱۲-۱۳۱۴
۲۷. پاسکال و اندیشه او: مهرگان هفتگی، ۴، ۸۶: ۳-۴
۲۸. پالیزبان، اثر مهرداد اوستا [نقد کتاب]. راهنمای کتاب، ۶، ۶/۷، بخش هنر و ادبیات: ۶۹-۷۰
۲۹. پرسش و پاسخ [پاسخ بچند سؤال ادبی]. یغما، ۳: ۳۴۵-۳۴۸
- ۲۹ (مکرر). پژوهشهای ادبی، پژوهشهای تاریخی. مجله فرهنگ و زندگی، ش ۶، سال ۱۳۵۰: ۱۰۴-۱۰۹
۳۰. پس از خواندن کتابی (نقد کتاب: من حدیث الشعر والنثر). جهان نو، ۲: ۲۹۳-۲۹۴
۳۱. پس از دو یست سال (یادی از منتسکیو). جهان نو، ۳: ۳۵۰-۳۵۱
۳۲. پسر آدم. کتاب هفته، ۸۰: ۷۰، ۷۹ و ۸۱: ۹۰-۱۰۰
۳۳. پیرنیشابور. سخن، ۸: ۶۵۷-۶۶۳، ۷۴۹-۷۵۶
۳۴. تئوفیل گوتیه و هنر شعر. یغما، ۵: ۱۱۸-۱۲۲
۳۵. تاریخچه نقد شعر در ایران. یغما، ۳: ۹۱-۹۵، ۱۳۷-۱۳۹
۳۶. تازه تر از تازه تری میرسد. جهان نو، ۲: ۳۵۳-۳۵۴

۳۷. تحصن در سفارت انگلیس. راهنمای کتاب، ۶: ۵۸۶-۵۸۹
۳۸. تحقیق درست. سخن، ۹: ۴۰۹-۴۱۶
۳۹. ترجمه فارسی از قرآن مجید، ترجمه ابوالقاسم پاینده [نقد کتاب].
سخن، ۸: ۲۰۲-۲۰۳
۴۰. تعلیقات بر مقاله مینورسکی. فرهنگ ایران زمین، ۱: ۱۷۳-۱۸۸
۴۱. تک درخت. از انتشارات مجله یغما، خرداد ۱۳۴۷، ۲۶ ص.
۴۲. جمهور افلاطون. [نقد کتاب]. سخن، ۷: ۱۱۲۷-۱۱۲۹
۴۳. جن. سخن، ۱۱: ۹۴۴-۹۵۰
۴۴. جواب مقاله آقای خ. ذره در باره خاقانی. راهنمای کتاب، ۶:
۶۹۷-۶۹۸
۴۵. چگونه باید نوشت. سخن، ۱۰: ۵۷۸-۵۸۰
۴۶. چگونه باید نوشت [حرف «ب»]. سخن، ۱۰: ۱۳۸
۴۷. چند کلمه از تاریخ (آقاخان امام اسمعیلیه). جهان نو، ۲: ۲۷۰-۲۷۱
۴۸. چند نکته در باب لغت نویسی. یغما، ۱۵: ۲۵۷-۲۶۰، ۳۰۸-۳۱۳،
۳۴۶-۳۵۰
۴۹. چیترا، ترجمه فتح الله مجتبائی [نقد کتاب]. انتقاد کتاب، ۱، ۲: ۱۱-۱۴
۵۰. حاجی ملازلفعلی. تألیف صبحی [نقد کتاب]. جهان نو، ۳، ۳:
۶۰-۶۱
۵۱. حفظ شخصیت ملتها. یغما، ۱۲: ۱۱۳-۱۱۸
۵۲. حیوان شکاک (بحث فلسفی). مهرگان هفتگی، ۴، ۸۸: ۴ و ۸۹: ۳
۵۳. خاندان سیمجور. مهرگان،
❦. خاقانی، شرح قصیده ترسائیه. در بخش کتابها آمده است.
۵۴. خرابات. یغما، ۱۸: ۲۲۵-۲۲۹
۵۵. داستان سنباد. نامه تمدن، ۱: ۳۱-۳۷

۵۶. داستان طوفان. سخن، ۴: ۹۴۹ - ۹۵۵
۵۷. در باب ادب و نقد صوفیه. یغما، ۱۳: ۵۲۸ - ۵۳۳ و ۱۴: ۲۲ - ۲۹،
۶۹ - ۷۴، ۱۲۵ - ۱۳۰
۵۸. دربارهٔ افسانه‌های عامیانه. سخن، ۶: ۲۹۴ - ۳۰۰
۵۹. دربارهٔ بنیاد افسانه‌ها و داستانهای منظوم. مجلهٔ مروارید، ۱:
۳۰ - ۳۱
۶۰. دربارهٔ تأثیر شعر. علم و زندگی، ۱: ۵۰۹ - ۵۱۳
۶۱. دربارهٔ تجدد ادبی. یغما، ۳: ۴۶۰ - ۴۶۴
۶۲. دربارهٔ روش نقد الشعر. یغما، ۲: ۳۲۲ - ۳۲۶، ۳۶۱ - ۳۶۵
۶۳. دربارهٔ زبان فصیح فارسی. جهان نو، ۵: ۱۲۸ - ۱۲۹ و ۱۴۳
۶۴. دربارهٔ شعر. سخن، ۴: ۹۷۱ - ۹۷۵
۶۵. دربارهٔ شعر سره. سخن، ۷: ۴۵۸ - ۴۶۶
۶۶. دربارهٔ ماهیت شعر. دانش، ۲: ۱ - ۴
۶۷. در برابر خدا. تألیف اشتفن تسوایک، ترجمهٔ مصطفی فرزانه [نقد
کتاب]. جهان نو، ۳، ۵: ۱۱۶
۶۸. در تأثر فردوسی - سرگذشت. جهان نو، ۲: ۳۹۱
۶۹. در حاشیهٔ مشاجرهٔ پیر بل ولایب نیتس. یغما، ۶: ۴۴۷ - ۴۵۲
۷۰. در عالم کتاب. یغما، ۱۴: ۵۲۳ - ۵۲۶
۷۱. درفش سیاه. کتاب هفته، ۷۶: ۸۳ - ۹۴
- * کتاب قهرمانان تاریخ ایران. تهران، ۱۳۴۲، جیبی.
۷۲. دشمنان. تألیف ماکسیم گورگی. ترجمهٔ کریم کشاورز [نقد کتاب].
جهان نو، ۲: ۲۶۸
۷۳. دفاع سقراط، نوشتهٔ گزنفون. مهر، ۸: ۱۵۳ - ۱۵۵، ۲۲۶ - ۲۲۹،
۳۰۹ - ۳۰۵

۷۴. دن کیشوت، اثر سروانتس. سخن، ۷: ۹۲۴ - ۹۲۵

❁ دو قرن سکوت: در بخش کتابها آمده است.

۷۵. دیوان استاد منوچهری دامغانی، تصحیح محمد دبیرسیاقی [نقد

کتاب]. جهان نو، ۳: ۱۷۱ - ۱۷۳

۷۶. راز آفرینش، ترجمه محمد سعیدی [نقد کتاب]. سخن، ۶: ۵۵۶ -

۵۵۸

۷۷. رساله لونگینوس. یغما، ۷: ۲۷۴ - ۲۷۸

۷۸. روش علمی در نقد و تصحیح متون ایرانی. نشریه انجمن ایرانی، ۳:

۳۶ - ۵۷

۷۹. روش های علمی در نقد آثار ادبی. یغما، ۶: ۱۴۴ - ۱۴۸، ۱۸۶ -

۱۸۹، ۲۵۹ - ۲۶۴، ۳۱۰ - ۳۱۴

۸۰. زنبق دره، اثر بالزاک [نقد کتاب]. سخن، ۸: ۱۰۲۳ - ۱۰۲۴

۸۱. زنده بیدار = حی بن یقظان، ترجمه بدیع الزمان فروزانفر [نقد

کتاب]، یغما، ۹: ۸۹ - ۹۳

۸۲. زندگه و زنادقه در کشمکش مجادلات با مسلمین. راهنمای کتاب، ۷:

۲۶۲ - ۲۷۱

۸۳. سخنی چند درباره نقد الشعر. یغما، ۱: ۴۳۹ - ۴۴۲

۸۴. سرگذشت عقاید و آراء الملل والنحل، تألیف شهرستانی [نقد

کتاب]. انتقاد کتاب، ۱، ۱۰: ۱ - ۶

۸۵. سرود اهل بخارا. یغما، ۱۱: ۲۸۹ - ۲۹۳

۸۶. سعدی در اروپا. سخن، ۳: ۵۷۲ - ۵۷۵

۸۷. سفر نامه گالیور، ترجمه منوچهر امیری [نقد کتاب]. سخن، ۸: ۳۰۹

۳۱۰

۸۸. سقوط صفویه در روایات ارمنی. نشریه کتابخانه ملی تبریز، ۱۰:

۸۵-۹۶

۸۹. سوانح مولوی رومی، تألیف شبلی نعمان، ترجمه فخر داعی گیلانی

[نقد کتاب]. سخن، ۴: ۷۴۸-۷۵۰

۹۰. سیاحت بیدپای. راهنمای کتاب، ۵: ۱۲-۱۴۰، ۱۵۱-۲۴۳، ۲۵۱،

۳۷۱-۳۸۰

۹۱. شاهنامه و ایللیاد. یغما، ۳: ۱۹۶-۲۰۳

۹۲. شرح احوال و نقد و تحلیل آثار شیخ فریدالدین محمد عطار

نیشابوری. تألیف بدیع الزمان فروزانفر [نقد کتاب]. راهنمای کتاب، ۶: ۱۷۹-۱۸۵،

۴۰۵-۴۱۰، ۵۲۲-۵۳۰

۹۳. شعر بهار. سخن، ۸: ۸۴۰-۸۴۶، ۹۵۳-۹۶۰

۹۴. شعر و عالم واقع. سخن، ۳: ۶۸۶-۶۸۸

۹۵. شکنجه و امید. تألیف احسان طبری [نقد کتاب]. جهان نو، ۲: ۲۶۷

۹۶. شهرستانی و مجلس فارسی او. فروغ علم، ۲: ۲، ۳۵-۴۲

۹۷. شیخ صنعان. یغما، ۲۴: ۲۵۷-۲۶۶

۹۸. شهسوار اسلام. تألیف گابریل انکییری، ترجمه کاظم عمادی [نقد

کتاب]. جهان نو، ۲: ۲۶۷

۹۹. شیوه نقد و تصحیح متون. سخن، ۹: ۱۰۵-۱۱۰

۱۰۰. صلیب آهنین، ترجمه محمد ناصرالدین خطیر [نقد کتاب] سخن،

۳۶۶-۳۶۷

۱۰۱. غزلهای حافظ شیرازی. تصحیح پرویز ناتل خانلری [نقد کتاب].

سخن، ۹: ۱۰۱۸-۱۰۱۹

۱۰۲. فال و استخاره. سخن، ۱۳: ۵۴۵-۵۶۰

۱۰۳. فاوست، اثر گوته، ترجمه کسمائی [نقد کتاب]. سخن، ۶: ۸۶-۸۸

۱۰۴. فرمانروائی ایرانیان بر یمن. مهر، ۸: ۶۵۴-۶۵۷ و ۹: ۱۴۹-۱۵۳،

۲۱۴-۲۱۸

۱۰۵. فرهنگ ایران و مسأله استمرار. یغما، ۳۴: ۴۴۹-۴۵۶

۱۰۶. فکر آزادی و تقی زاده. راهنمای کتاب، ۵: ۴۶۸-۴۷۳

۱۰۷. فلسفه علمی، ترجمه منوچهر تسلیمی [نقد کتاب]. سخن، ۱۱: ۳۶۴-

۳۶۵

۱۰۸. فلسفه و هنر. یغما، ۴: ۱۱۹-۱۲۳

۱۰۹. قیام آذربایجان، تألیف اسماعیل امیر خیزی [نقد کتاب]. راهنمای

کتاب، ۳: ۶۲۲-۶۳۲

۱۱۰. کارنامه اسلام. کتاب محمد خاتم پیامبران (نشریه حسینیه ارشاد، ش ۲):

۱۶۷-۵۷

۱۱۱. کتابشناسی در ایران. یغما، ۱۴: ۵۲۳-۵۲۴

۱۱۲. کتابها و آدمها. سخن، ۹: ۶۴۱-۶۵۱

۱۱۳. کارخانه مطلق سازی. تألیف کارل چاپک. ترجمه حسن قائمیان [نقد

کتاب]. جهان نو، ۲: ۳۴۷

۱۱۴. کشف حقیقت. یغما، ۱۴: ۱۶۸-۱۷۰

۱۱۵: کلیات شمس یا دیوان کبیر، تصحیح بدیع الزمان فروزانفر [نقد

کتاب]. سخن، ۸: ۹۲۶-۹۲۷

۱۱۶. کهرا دوست دارید؟. سخن، ۶: ۶۵-۶۶

۱۱۷. گفت و شنودی در باب ابدیت ایران. راهنمای کتاب، ۱۴: ۶۴۵-

۶۵۳

۱۱۸. گوته و ادبیات ایران. جهان نو، ۲: ۴۰۱-۴۰۴

۱۱۹. لرمانتوف شاعر روس. سخن، ۳: ۴۷۱-۴۷۶

۱۲۰. لطائف الطوائف. به اهتمام گلچین معانی، سخن، ۸: ۱۱۵۰-۱۱۵۱

۱۲۱. لقمان حکیم. یغما، ۳: ۲۴۵-۲۴۹، ۲۶۸-۲۷۲، ۳۳۳-۳۳۷
۱۲۲. لوکرس شاعر روم اپیکور (بحث فلسفی) جهان نو، ۴: ۲۵۸-۲۶۰
۱۲۳. لولیان. ایندوایرانیکا، ۱۹۵۲، ۱: ۱۱-۲۱
* لغت نامه دهخدا، ذیل کلمه «لولیان»
- * مهرگان، ۵، ۱۰۸: ۳-۴ و ۱۰۹: ۳-۵
۱۲۴. مازپا. اثر لرد بایرن (ترجمه از انگلیسی) جهان نو، ۳: ۴۰۷-
۴۱۱، ۴۳۴-۴۳۶
۱۲۵. ماه پنهانست، تألیف جان اشتاین بک، ترجمه پرویز داریوش، [نقد
کتاب]، سخن، ۶: ۴۶۲-۴۶۴
۱۲۶. مجموعه اشعار دهخدا. به اهتمام محمد معین [نقد کتاب]. انتقاد
کتاب، ۴، ۱: ۴-۱۰
۱۲۷. مرگ استاد بهار و شخصیت ادبی او. مهرگان هفتگی، ۳، ۴۴: ۱ و ۶
۱۲۸. مرگ کلودل شاعر فرانسوی. سخن، ۶: ۲۵۱-۲۵۳
۱۲۹. مرگ یزدگرد اول. مهرگان هفتگی، ۳، ۵۵: ۴ و ۵۶: ۳-۴
۱۳۰. مسجد، گالری هنرهای اسلامی. هنر و مردم، ۳۰: ۳-۵
* مهر، ۱۱: ۲۴۸-۲۵۰
۱۳۱. مشکل ما (بحثی در باره کتابهای درسی). راهنمای کتاب، ۴:
۱۸-۲۰
۱۳۲. ملاحظات انتقادی در باب تاریخ ایران کمبریج - مجلد پنجم.
مجله دانشکده ادبیات تهران، ۱۷، ۱/۲: ۱-۵۴
۱۳۳. ملاحظاتی چند در باب داستان سهراب ورستم. اثر ماتیوارنولد
انگلیسی [نقد کتاب]. یغما، ۷: ۳۶۸-۳۷۱
۱۳۴. منابع شعر پارسی. ترجمه از دارمستتر. دانشنامه، ۱، ۲: ۸۸-۱۳۲
۱۳۵. منوچهری شاعر طبیعت. یغما، ۵: ۳۴۹-۳۵۳، ۵۰۳-۵۰۸

* با کاروان حله: ۳۹-۵۷

۱۳۶. نقد بازار. سخن، ۱۱: ۲۵۱-۲۵۵

۱۳۷. [نقد چند کتاب خارجی]. راهنمای کتاب، ۶: ۵۸۱-۵۸۵

۱۳۸. نقد الشعر، درباره تأثیر شعر و ماهیت آن. نامه تمدن، ۲: ۳۱۰-

۳۱۱

۱۳۹. نقد الشعر در اروپا. یغما، ۴: ۳۱۵-۳۱۸، ۴۴۹-۴۵۲، ۴۰۸-

۱۴۰. نقد الشعر در یونان و روم. یغما، ۲: ۲۴۵-۲۴۸

۱۴۱. [نقد کتاب «ران ملخ»]. راهنمای کتاب، ۶: ۵۸۱-۵۸۳

۱۴۲. نقد و بررسی در باب مآخذ تاریخ ایران بعد از اسلام. نشریه

ایرانشناسی، ۱: ۳۵-۱۳۰

۱۴۳. نهضت‌های ملی ایران. مرزهای دانش، ۱: ۱۱۱-۱۲۱

۱۴۴. ویس و رامین. به اهتمام محمدجعفر محجوب [نقد کتاب]. سخن،

۹: ۱۰۱۵-۱۰۱۸

۱۴۵. هدیه دریا. راهنمای کتاب، ۶: ۶۱۷-۶۲۰

۱۴۶. هنگامه مرگ و زندگی. اثر اریش ماریامارک [نقد کتاب]. سخن،

۶: ۸۴۹-۸۵۰

۱۴۷. هوراس و شعر (نقد شعر). در راه هنر، ۱: ۳-۵

۱۴۸. یادداشت‌های حاشیه گلستان (نقد ادبی). یغما، ۸: ۳۰۶-۳۱۰،

۳۴۳-۳۴۸، ۴۴۰-۴۴۷، ۴۸۷-۴۹۲

۱۴۹. یادداشت‌ها و اندیشه‌ها. یغما، ۲۱: ۵۷۴-۵۸۱

۱۵۰. یادداشتی درباره تعزیه ماه محرم. سخن، ۹: ۳۱۰-۳۱۴

۱۵۱. یادداشتی درباره طنز نویسی. مقدمه بر مجموعه حضرت فیل، کتاب

توفیق. نشریه شماره ۸، فوق‌العاده روزنامه توفیق، چاپ اول، طهران، ۱۳۴۷

۱۵۲. یادی از اندرسن افسانه‌سرای دانمارکی. سخن، ۶: ۶۴۴-۶۴۶

۱۵۳. یگانه یا دوگانه (کشمکش خدایان در ایران باستان). سخن، ۱۲:

۱۱۴۵-۱۱۶۹

۱۵۴. يك كتاب فارسی از شهرستانی مؤلف ملل و نحل. مهرگان هفتگی،

۵، ۴:۱۰۵ و ۴:۱۰۶

۱۵۵. يك نمايشگاه جالب. (در باره نمايشگاه نسخه‌های خطی کمیاب فارسی

و عربی در هند). آئینه هند، ۲، ۷:۱۵ و ۳۱

۱۵۶. ادبیات جدید. فردوسی، سال ۱۳۴۶-۱۳۴۷؟

۱۵۷. روشنفکری. فردوسی، سال ۱۳۴۶-۱۳۴۷؟

۱۵۸. [گفتگوئی در باب کتاب از کوچه رندان] فردوسی، سال ۱۳۴۹.

۳- مقالات به زبانهای دیگر

۱۵۹. *Mosques, Venerable galleries of Islamic Art,*

in Papers read at the R. C. D. Seminar: on Common Cultural Heritages, Tehran 1965, :109 - 113

۱۶۰. *A Propos de la Cuisine Iranienne a travers les siecles* in 26th International Congress of Orientalists, New - Delhi 1964

۱۶۱. تاریخ الاخوة فی العالم. الاخاء، ۱، ۸: ۲۰

۴- اشعار

۱. آئینب. جهان نو، ۲، ۳: ۸۸

۲. اندوه جوانی. تذکره شعرای معاصر، ۲: ۱۲۹

۳. بن بست. تذکره شعرای معاصر، ۲: ۱۳۰

۴. بوسه مهتاب. جهان نو، ۱: ۱۸۸

۵. بودن یا نبودن. تذکره شعرای معاصر، ۲: ۱۲۲

۶. چشمان تو. جهان نو، ۲، ۷: ۱۶۵